

Kmetijstvo in biodiverziteteta z roko v roki

Slovenija se ponaša z eno najvišjih biotskih pestrosti v Evropi, ki pa ni dovolj prepoznana in zato ne dovolj cenjena. S projektom Life Naturaviva želimo širši javnosti predstaviti, kaj biotska pestrost (biodiverziteteta) je, zakaj je pomembna, kaj jo ogroža in kako jo lahko ohranimo.

S projektom želimo doseči tudi kmetijstvo oziroma kmetijske svetovalce in kmete. Tako smo v okviru projekta že izdali zbiranko Kmetijstvo in biodiverziteteta z roko v roki, izvedli usposabljanje za kmetijske svetovalce in učitelje kmetijskih srednjih šol ter različna predavanja. Na Grmu Novo mesto – centru biotehnike in turizma smo pripravili učno pot Kmetijstvo in biodiverziteteta na skupni poti in izvedli več poletnih šol. Biodiverziteteta je tudi ena od tem na letošnjem tekmovanju Mladi

in kmetijstvo. V projekt je vključenih tudi pet parkov, ki s svojimi dejavnostmi nagovarjajo kmete.

Najširši krog bomo dosegli s posebno prilogo Zelene dežele, ki jo držite v rokah. V njej bodo strokovnjaki predstavili različne tematike o biodiverziteti v povezavi s kmetijstvom. Predstavili bomo tudi primere dobrih praks kmetovanja. Skupaj bodo izšle tri številke. Upamo, da boste v prilogi našli zanimivo in koristno branje.

Vabljeni tudi k obisku projektne spletne strani (www.naturaviva.si), kjer so na voljo številna gradiva. Prisotni smo tudi na družbenih omrežjih Facebook in Instagram.

Kmetijstvo in biodiverziteteta z roko v roki je prva od treh izrednih prilog glasila Zelena dežela • Urednika: mag. Aleš Tolar in Urška Senčar Hočevar, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije • Strokovni pregled: dr. Danilo Bevk, Nacionalni inštitut za biologijo • Fotografija na naslovnici: Urška Senčar Hočevar, • Jezikovni pregled: Marjana Cvirn • Grafično oblikovanje in prelom: Andrej Lombar s.p. • Tisk: Salomon, d.o.o. • Izdajatelj: Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije • Kraj in leto izida: Ljubljana, junij 2021 • Naklada: 94.000 izvodov

Priloga je nastala v okviru projekta LIFE Naturaviva, Biodiverziteteta – umetnost življenja (LIFE16 GIE/SI/000711), ki je sofinanciran iz sredstev LIFE, finančnega instrumenta Evropske unije za okolje in podnebne ukrepe ter Ministrstva RS za okolje in prostor. Vsebinsko izražajo izključno stališča avtorjev. Zanj in za morebitno iz nje izhajajočo uporabo informacij Evropska izvršna agencija za podnebje, infrastrukturo in okolje (CINEA) ter Evropska komisija ne prevzemata odgovornosti.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Biodiverzitetna – kaj ima kmetijstvo s tem?

Nadaljnji razvoj in blagostanje naše družbe bosta odvisna od tega, kako učinkovito bomo znali uskladiti pridelovanje hrane in ohranjanje biodiverzitet.

dr. Danilo Bevk, Nacionalni inštitut za biologijo

Biodiverzitetna (tudi biot-
ska pestrost/raznoli-
kost/raznovrstnost) je pe-
strost življenja na Zemlji od
bakterij in gliv do rastlin in
živali. Nastala je v milijar-
dah let razvoja življenja.
Pomembna značilnost bio-
diverzitetne je izjemna pove-
zanost organizmov, ki sami
ne bi mogli preživeti, sku-
paj pa sestavljajo edinstven
preplet, ki odločilno vpliva
na razmere na našem pla-
netu. Zemlja, kot jo pozna-
mo danes, je v veliki meri
ravno rezultat delovanja bi-
otske pestrosti.

Ekosistemske storitve

Biodiverzitetna kmetij-
stvu zagotavlja številne
ekosistemske storitve. To
so brezplačne storitve nara-
ve, katerih se največkrat niti
ne zavedamo, tako samo-
umevne so nam. Rastline
proizvajajo kisik in čistijo
zrak, skupaj z vodnimi or-
ganizmi tudi vodo. Gozdovi,

intenzivna raba prostora je
ustvarila pestro okolje, ki je
številnim organizmom za-
gotavljalo hrano, zavetje in
prostor za razmnoževanje.

Zaradi naraščanja števi-
la prebivalcev in s tem ve-
dno večjih potreb po hrani
se je kmetijstvo intenzivira-
lo. Gnojenje, zgodnejša in
pogostejša košnja ter upo-
raba sredstev za varstvo
rastlin sicer zagotavljajo
večje količine hrane, hkrati
pa mnogim žuželkam
in pticam ne zagotavljajo
več preživetja. Njive so ve-
dno večje, med njimi je vse
manj mejic. Po drugi stra-
ni zaradi opuščanja kme-
tovanja ponekod kmetij-
sko krajino prerašča gozd.
Vse to slabo vpliva na žival-
ske in rastlinske vrste kul-
turne krajine, zmanjšuje se
biodiverzitetna.

Izginjanje biodiverzitetne brez posledic

Nedavno so odmevali re-

Pikapolonice so pomembne plenilke listnih uši. (Foto: Davorin Tome)

mejice in obvodno raste
preprečujejo erozijo, popla-
ve in suše. Talni organizmi
so ključni za rodovitnost
tal. Opraševalci zagotavlja-
jo opraševanje sadja in dru-
gih rastlin. Nekatere druge
žuželke, dvoživke, kače, pti-
ce in ježi preprečujejo pre-
namnožitev organizmov, ki
v kmetijstvu lahko povzro-
čajo škodo. Tudi del hrane
in zdravilnih snovi še vedno
dobimo neposredno v na-
ravi. In nenazadnje, narava
je dragocen prostor miru in
oddih, kar so nekateri spo-
znali šele v koronačasu.

Kulturna krajina nekoč in danes

Stalna naselitev ljudi in
razvoj kmetijstva sta ključ-
no vplivala na okolje in na-
stanek kulturne krajine.
Kulturna krajina je ekosis-
tem, ki je nastal kot posled-
dica delovanja človeka in
narave. S krčenjem gozda,
pašo, košnjo in obdelavo
zemlje so nastali travniki,
pašniki, njive, sadovnjaki in
vrtovi. Stoletja je bila tako
biodiverzitetna v kulturni
krajini velika. Raznolika, ne-

Je bolj polž v solati ali krastača na vrtu? (Foto: Danilo Bevk)

zultati raziskave, ki je poka-
zala hitro izginjanje žuželk.
Izumrtje grozi kar 40 od-
stotkom vrst, število žuželk
pa se vsako leto zmanjša za
2,5 odstotka. Najbolj ogro-
ženi so metulji, divje čebele,
le, hrošči in vodne žuželke,

Vsaj polovico opraševanja v kmetijstvu opravijo divji opraševalci, torej čmrlji, čebele samotarke, muhe trepetavke, metulji, hrošči in celo ose. (Foto: Danilo Bevk)

npr. kačji pastirji. Žuželke
izumirajo osemkrat hitreje
kot sesalci.

Da žuželke res izginjajo,
je lahko opazil že vsak malo
starejši voznik avtomobila.
Vetrobranska stekla so na-
mreč danes veliko čistejša,
kot so bila pred desetletji.
To pa je tudi edina korist iz-
ginjanja žuželk. So namreč
ključne za delovanje ekosis-
temov. Verjetno je naj-
bolj poznana njihova vloga
opraševalcev, nič manj po-
membne pa niso pri razgra-
dnji biomase in s tem kro-
ženju snovi v naravi. So tudi
plenilci škodljivcev in del
prehramskih verig.

Že če se omejimo samo
na opraševalce, najbrž ni
težko razumeti, da izginjanje
žuželk ni nedolžna reč. Brez

pomembnejša. Kmetijstva
ni brez rodovitne zemlje, te
pa ne brez kroženja snovi,
kjer spet pomembno vlogo
igrajo žuželke. Brez njih to-
rej ne gre.

Z manjšanjem biodiver-
zitetne se torej zmanjšuje-
ta obseg in kakovost ekosis-
temskih storitev. Najbolj
vidne posledice v kmetij-
stvu so zmanjšana rodovi-
tnost tal, slabša odpornost
na sušo, nezadostno oprā-
ševanje in prenamnožitev
organizmov, ki v kmetijstvu
povzročajo škodo zaradi
porušenega ravnovesja v
naravi. Vse to zahteva ve-
dno več gnojenja, namaka-
nja, kontrole škodljivcev in
bolezni, kar pomeni doda-
ten strošek in hkrati še ve-
čji pritisk na okolje.

Ptice so dobrodošle pri uravnavanju števila žuželk, ki v kmetijstvu lahko povzročajo škodo. (Foto: Davorin Tome)

onesnaževanje, podneb-
ne spremembe ... Tudi ne
gre kar tako s prstom kaza-
ti na kmetijstvo, kako uni-
čuje naravo. V prvi vrsti za

Hvala vsem, ki že danes
kmetujete tudi z mislijo na
varovanje biodiverzitetne.

Tudi kmetijske rastline in domače živali so del biodiverzitetne.

Kako naprej?

Na tem mestu je treba
poudariti, da kmetijstvo se-
veda ni edini razlog za upa-
danje biodiverzitetne. Svoje
so prispevali tudi urbani-
zacija, industrija, promet,

Pisani cvetoči travniki

Rajski vrtovi pred domačim pragom

dr. Jože Bavcon in dr. Blanka Ravnjak, Botanični vrt Univerze v Ljubljani

Slovenija, dežela na sončni strani Alp, leži na stičišču različnih zemljepisnih regij: Alp, Dinarskega gorstva, Sredozemlja in Panonske nižine. Prav to stičišče z zemljepisno in podnebno pestrostjo omogoča, da na tem malem koščku sveta raste mnogo več rastlinskih vrst kot v mnogo večjih evropskih državah. Slovenija je tako pravi raj za evropske ljubitelje rastlin. Pa vendar tega ne znamo dovolj ceniti, kaj šele to čudovito rastlinsko pestrost kot turistični proizvod ponuditi tudi tujcem. Kar samoumevno se nam zdi, da imamo vsega v izobi-

ali mejice, v katerih so hrano in domovanja našle različne vrste živali. Vso hrano je bilo za preživetje potrebno pridelati doma, presežke pa po možnosti še prodati, s čimer so nato kmetje lahko kupili najbolj osnovne stvari. Kmetije so bile samooskrbne, poleg tega pa so oskrbovale še mesta. Pridelke iz Slovenije so izvažali tako na Dunaj kot v Trst ali še v druge predele.

Kljub zelo obdelani Sloveniji, bistveno bolj kot v današnjem času, je bila raznolikost rastlin in posledično tudi živali bistveno večja, kot je v današnjem času, ko smo večino nek-

Senožet nad Cerknim. (Foto: J. Bavcon)

movje in drevje preveč razraslo. V nasprotnem primeru so travo iz sence pograbili na sonce, da se je vsa enakomerno posušila.

Senožeti – travniki v strminah so bili vedno najlepši vrtovi. Delo v senožetih ni bilo lahko. Toda ko o tem povprašamo kakšnega starejšega kmeta v različnih delih Slovenije, imamo občutek, da se vsi še kako radi spominjajo tistih časov. V senožetih so uživali, imeli so jih radi in še vedno radi zahajajo tja, čeprav je mnogo površin že zarastel gozd. V današnjem času pisane senožeti in travniki izginjajo. Bodisi se zaraščajo bodisi so gnojni ali prehitro pokošeni. Ponekod, kjer jih vsaj pasejo, travnate površine ostajajo. Ni potrebna namreč veliko časa, da se senožet zaraste z gozdom. Ponekod jim senožeti še uspe ohranjati, saj trmasto kosijo in grabijo seno. To jemljejo kot praznik in druženje.

Rastlinska pestrost senožeti

Ko morje pisanih cvetov na travnikih rahlo zavalovi v vetru, je občutek, kot da

Ročna košnja nad Podkrajem. (Foto: J. Bavcon)

je vsaka rastlina z drugo v harmoniji. Na soncu izpostavljenih legah so rastline običajno nižje, čvrstje, lepše, barvitejše in z več eteričnimi olji. Bolj ali manj vse dosejajo isto višino, le tu in tam se jih nekaj bohota iznad njih. Med njimi so običajno predstavnice kobulnic. Velika kobulasta, pogosto bela socvetja dajejo poseben čar tem pisanim površinam. Ponekod

S sušenjem sena ohranjamo semensko banko v tleh - Komenski Kras. (Foto: J. Bavcon)

je to gorski silj (*Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench), drugje gorski jelenovec (*Laserpitium siler* L.) ali širokolistni jelenovec (*L. latifolium* L.). V višjih predelih se jima pogosto pridružita še velestika (*Ligusticum seguieri* (Jacq.) Koch) in navadna zdravilka (*Libanotis sibirica* (L.) C. A. Mey.), rožnati nadih pa daje veliki zali kobulček (*Astrantia major* L.) in na Krasu še rumena navadna koromačnica (*Ferulago campestris* (Besser) Grecescu).

Barvitost dajejo senožetom osati: panonski osat (*Cirsium pannonicum* (L. f.)

že (*Ononis spinosa* L.) prav tako niso redkost, le kosci in grabljice jih niso marali. Bili so trši za košnjo, za povrhu pa so imeli še bodice. Tam, kjer je bilo dovolj vrese (*Calluna vulgaris* Salisb.), je bilo običajno manj trav in grablje so se zatikale. Zato pa je tam rastla arnika (*Arnica montana* L.). V nekaterih delih se že omenjenim vrstam pridružita močvirski (*Gladiolus palustris* Gaudin) ali ilirski meček (*G. illyricus* Koch). Ko zacvetijo mečki, se senožeti, posejane z nji-

zelo izstopa izmed drugih vrst. Kot mogočni rumeni stebri se rumeni svišči dvigajo sredi pisane zelenine trav in nosijo celo strukturo senožeti. Rumeni svišč ne cveti vsako leto enako množično, najlepši je vsakih nekaj let. Tudi rastline namreč potrebujejo kakšno leto premora, da si naredijo dovolj zaloge hraniv za ponovno bujno cvetenje.

Vrstna pestrost travnikov kot proizvod

Bogata vrstna pestrost travnikov ni le lepa na pogled in pomembna za različne organizme, katerim življenjsko okolje predstavlja prav travnik, ampak je lahko tudi dober tržni proizvod. Mleko krav, pasočih se na travnikih z veliko rastlinsko pestrostjo, je namreč kakovostnejše, saj je bogatejše z maščobnimi kisljinami, minerali in antioksidanti. Posledično so poleg mleka kakovostnejši tudi drugi mlečni izdelki, kot je npr. sir. Prav tako je živina na takšnih travnikih zaradi različnih zelišč, ki vsebujejo zdravilne učinkovine, bolj zdrava in odporna na različne bolezni in zajedavce. Posledično je bolj kakovostno tudi njihovo meso. Kakovostnejši izdelki pa so lahko seveda tudi dražji.

Senožeti na Slavniku. (Foto: B. Ravnjak)

se L.). Lane kasneje zamenjajo predstavnice zvončic (*Campanula* L.). Oranžno barvo dodajata brstična (*Lilium bulbiferum* L.) in kranjska lilija (*L. carnolicum* Bernh.). Višje se jima pridruži še vijolično rdeči zlati klobuk (*L. martagon* L.). Rumeno travnikom dajejo primožek (*Bupthalmum salicifolium* L.), pravi ranjak (*Anthyllis vulneraria* L.), avstrijski lučnik (*Verbascum austriacum* Schott ex Roem. & Schult.), črni lučnik (*V. nigrum* L.) in še bolj intenzivni oman – mečastolistni oman (*Inula ensifolia* L.) in srhkodlakavi oman (*I. hirta* L.). Ponekod se jim pridruži rumeni svišč (*Gentiana lutea* L.), ki s svojo postavnostjo in velikostjo

Proizvod s travnikov je tudi seneni drobir, ki so ga že nekoč uporabljali kot pomemben zdravilni pripomoček za lajšanje dihalnih težav in za kopeli pri različnih vnetjih. Prav tako na travnikih rastejo številne zelišča, ki so vir domačih čajnih mešanic.

Ne nazadnje pa je lahko pisan travnik tudi turistični proizvod, katerega lepoto bi prišlo občudovat mnogo tujcev. Oglad travnikov bi lastniki nadgradili s predstavitevijo običajev, povezanih s košnjo in spravilom sena. S trajnostnim in sonaravnim gospodarjenjem bi tako ohranili pisanost travnikov, našo kulturno krajino, običaje in tradicijo.

Senožeti v Čičariji. (Foto: J. Bavcon)

lju in tega ne znamo dovolj ceniti. Celo nasprotno, velikokrat se na prekrasnih pisanih površinah, ki jih premoremo, pred hišo trudimo s t. i. angleško trato. Le-ta je samo zelena puščava, v kateri ne raste nobena cvetlica. A prav v neposredni bližini so velikokrat prisotne bistveno lepše pisane površine, ki uspevajo brez kakršnegakoli truda. Mnogi tujci nam jih zavidajo!

Tradicionalno upravljanje krajine ohranja biodiverzitetu

Stoletja so se naši predniki trudili in krčili gozd, s čimer so pridobili površine za travnike ali pašnike. Danes se sploh ne zavedamo, da je bila nekoč najboljša zemlja namenjena predvsem njivam. Tudi na strmih površinah so bile njive, a seveda sonaravno terasasto razporejene. Med njimi so bili obronki s sadnim drevjem

danjih njiv opustili. Njive so spremenjene v travnike ali pa so se ponovno zarastle z gozdom. Zaradi manj intenzivne obdelave bi sicer morala biti vrstna pestrost večja, a so zadnje analize pokazale, da se je raznolikost tako rastlin kot živali zelo zmanjšala. Kako tudi ne, saj je tradicionalnega kmetovanja in klasične mozaične krajine vse manj.

Potrebno je poznati tradicionalno upravljanje s krajino. Samo z njim bomo uspeli ohranjati biodiverzitetu in naše tradicionalno pisane travnike. Raznolikost naše pokrajine je prav delo kmetov. Travniki, ki so bili pred stoletji iztrgani iz gozdov, so ostali le zaradi človeka. Na njihovih robovih se je vedno bila bitka med človekom in gozdom. Gozd se je umikal, kajti kmetje so rob gozda jeseni in pozimi na nekaj let posekali in uporabljali za kurjavo. Posekali so ga takrat, ko se je robno gr-

Travniki v Rojah z ilirskim mečkom. (Foto: J. Bavcon)

Kmečki vrt – pridelava hrane v sožitju z naravo

Kmečki vrt je bil in je še vedno pomemben vir samooskrbe s hrano na kmetijah

Miša Pušenjak, KGZS Zavod Maribor

V zadnjih letih se veliko govori o biodiverziteti, o naravnem, naravi prijaznem načinu pridelave vrtnin, samooskrbi, pomenu opravevalcev ... Vse te teme in še veliko več je nekoč pokrival in vseboval kmečki vrt. Pa se o tem ni govorilo, ni pisalo, a so še naše babice vse to delale tako zato, ker so znale živeti z naravo, ji znale prisluhniti in se ji prilagajati. Niso je želele spreminjati. Kljub temu pa je naslov kmečki vrt precej širok in lahko zajema marsikaj. Tipičnega kmečkega vrta v Sloveniji ni, kakor ni tipične slovenske kmetije. Ljudje so se tudi z izbiro lokacije, oblike vrta, pa tudi izbiro rastlin prilagajali razmeram, kjer je kmetija bila. To počnejo pravzaprav še danes. Le da se je na nekaterih kmetijah, a v zadnjih letih vedno manj, tudi uporaba mineralnih gnojil pa tudi kemičnih sredstev za varstvo rastlin prenesla na vrtove.

Kratka zgodovina zelenjavnih vrto

Ste se kdaj vprašali, od kod izvira vrt, kdo se je prvi spomnil, da bi nekatere rastline preselil bližje domače hiše? Prve rastline so »udomačili« žele naši davni predniki. Sprva so rastline nabirali v naravi, a to jim je vzelo veliko časa. Kmalu so ugotovili, da rastline zrastejo iz semena, zato so pričeli nekatere rastline gojiti na enem mestu. Kljub temu seveda v tem primeru še ne govorimo o vrtovih, vendar se zametki zeliščnih vrto najdejo že takrat.

O samih vrtovih lahko govorimo šele veliko kasneje. V srednjem veku so samostanski bratje začeli na prav v ta namen obdelani in vzdrževani zemlji gojiti predvsem zdravilna zelišča. Kmalu so se taki koščki zemlje izoblikovali v prav posebne oblike, ki jih danes imenujemo vrtovi. Bili so enakomernih oblik, z lepo

oblikovani potmi, ki so se stekale v sredinski krog.

Iz teh samostanskih vrto so se izoblikovali tudi veliko bolj okrasno usmerjeni grajski vrtovi, v katerih so poleg zdravilnih zelišč že gojili zelenjadnice. Veliko ostankov takih vrto še srečamo ob ohranjenih gradovih. Na žalost smo jih ravno v Sloveniji vse že bolj ali manj uničili, celo pozidali. Šele kasneje so se razvili tudi meščanski vrtovi, ko so meščani pričeli posnemati grajske in samostanske vrtove. Na njih je bilo le malo prostora za zelenjavo, saj so služili predvsem temu, da so »mestjani« na njih razkazovali svoje bogastvo.

Kmečki vrt se je razvil nekako vzporedno s samostanskimi vrtovi. Sprva so gospodinje, ki so imele veliko dela z običajno številno družino, živino in kmetijo, čim bližje k hiši preselile nekaj najpogostejše uporabljene

Vrt Muta. (Foto: Miša Pušenjak)

ščenje. Takrat še niso poznali detergentov, čistil in podobnega. Da niso izgubljale časa, so jih posadile zraven hiše v tako imenova-

Kasneje so se površine povečale in po vzorcu samostanskih vrto so se razvili kmečki vrtovi. Le da so bili ti lepo pisani, na njih so v

li z našega podeželja, saj smo tudi na njih vpeljali socialistični red in disciplino. Vsaki rastlini smo odmerili svojo gredico, cveti-

za člane družine. Še vedno najdemo v Sloveniji veliko vrto, ki bi jih sama dala kot primer in zgled, kako bi tudi z našimi zelenjavnimi vrtovi poskrbeli za biodiverzitetno, pestrost rastlin, cvetje in s tem hrano za opravevalce ter tudi druge koristne žuželke. Ne upam si predpisati, kaj je kmečki vrt, saj tudi nikoli ni bil enak na vseh koncih in majhnih kotičkih naše tudi podnebno zelo pisane Slovenije. Pa tudi vse stvari, tudi tradicija, so danes pomešane, prepredene tudi z novimi znanji. Obenem pa si vseeno upam reči, da je tak vrt naravi prijazen, najpogostejše ekološki.

Na vrto naj bodo poti oz gredice trajne. Zakaj? Z gaženjem, hojo po zemlji, spreminjanjem poti vsako leto, tudi z deskami, negativno vplivamo na strukturo zemlje. Trajne gredice, ki jih vsako leto tako ali drugače obdelamo, gnojimo z or-

Vrt na kmetiji na Koroškem. (Foto: Miša Pušenjak)

nih kuhinjskih zelišč. Te so uporabljale tako za kuhanje kakor za čaje in tudi za č-

ne »garteljce« ali »garkeljce« ali še kako drugače. Ti so se v začetku držali hiše.

Kmečki vrt, stalne, visoke grede, veliko cvetja, zelišč in dovolj zelenjave za družino. (Foto: Miša Pušenjak)

mešanih združbah rastle zelenjadnice za hrano, zdravilna zelišča za čaje in druge zdravilne namene kakor tudi cvetlice.

Taki lepi, pisani kmečki vrtovi so skoraj izgini-

ce pa pregnali na posebne gredice.

Kaj pa danes?

Težko opredelimo kmečki vrt, še vedno pa velja, da je pomemben vir prehrane

ganskimi gnojili, se kmalu tudi precej dvignejo, s tem pa omogočimo vodi, kadar pade v prevelikih količinah, da odteka po poteh in ne povzroča gnitja korenin.

Gnojenje na vrto naj bo

Pisan in urejen vrt. (Foto: Miša Pušenjak)

Cvetlice in vrtnine. (Foto: Miša Pušenjak)

izključno z organskimi gnojili. Pa organska gnojila še daleč niso samo kompost in gnoj. Uporabljamo tako naravne zastirke iz pokosenih rastlin, ovčje volne ... in rastline za zeleni podor, saj to konec koncev so tudi cvetlice. Uporabni so tudi drugi organski ostanki na kmetiji. Na kmetiji običajno nakup peletiranih, organskih gnojil ni potreben, včasih pa je potreben dokup posameznih gnojil, kot je na primer kalijev sulfat. Vsekakor naj ne bo prvi in edini cilj vrta rekordni pridelki in tekmovanje s sosedi, ampak zdravo pridelovanje hrane.

Vsekakor pa je kom-

postnik sestavni del naravnega zelenjavnega vrta. Organskih ostankov je na vsaki kmetiji vedno dovolj tudi za kompost. Kompostnik naj ne bo v neposredni bližini vrta, saj v njem radi prezimijo tudi nekateri škodljivci. Predaleč pa tudi ne, da bo delo oz. gnojenje z njim lažje.

Na vrtu naj rastejo skupaj vrtnine, zelišča in cvetlice. Trajna zelišča naj vrt obkrožajo ali pa rastejo na obrobkih gredic, enoletna pa naj bodo kar pomešana z vrtninami. Običajno potem ta enoletna zelišča sploh ne potrebujejo več naše posebne nege, saj se sama zasejejo. Mi jih samo pustimo

Poti na vrtu so iz naravnih materialov - lesa in kamna. (Foto: Miša Pušenjak)

tam, kjer so dobrodošla, in morda izpulimo tam, kamor ne pašejo. Vsaka cvetlica, ki diši, je dobrodošla. Saj lahko kombiniramo tradicijo z novimi znanji in navadami.

Pri izbiri vrtnin dajemo prednost najprej tradicio-

nalnim, tistim, ki so jih jedle že naše babice, domačim, avtohtonim (zdaj lokalnim) sortam. A kot se spreminja podnebje, tako se spreminjata tudi okus in znanje o pomenu nekaterih rastlin. Zato vsekakor vedno išče-

mo in preizkušamo tudi novosti, te pa naj ne zamenjajo naše stare, slovenske prehrane.

Če je prostora dovolj, okoli njega posadimo jagodičje, kot so maline, ribez, kosmulja, tudi bezeg ... Če je dovolj prostora, naj bo njegov sosed tudi sadovnjak. Pri tem najprej pazimo, da drevje ne senči vrta. Predlagam, da v sadovnjaku ne kosimo. Tako vsaj v tem delu vrta lahko najdemo približke naših cvetočih travnikov v naravi. Naj cveti, kar je od narave danega, kosimo pa samo enkrat letno in to proti koncu polja. Vmes pa lahko pokosimo poti. Če vas to moti, potem pustimo cvetočo trato vsaj v krogih okoli dreves.

Na vrtu ne uporabljamo kemičnih sredstev za varstvo rastlin, a se skušamo izogniti tudi naravnim, eko,

tudi domačim pripravkom. Tudi ti pogosto negativno vplivajo na živi svet, če jih uporabljamo prepogosto, preveč in nepravilno. Vedno skušamo narediti vse, da bodo rastline rastle v ugodnih pogojih.

Zavedajmo se, da so rastline, ki prihajajo v nek nov prostor, novo podnebje, pogosto občutljivejše, z globalizacijo in novimi rastlinami pa pogosto prinašamo tudi nove škodljivce, bolezni, ki pri nas nimajo naravnih sovražnikov in nanje rastline nimajo svoje obrambe, zato so novinci nekaj let agresivnejši. Sama menim, da novosti ja, ne pa z njimi pretiravati.

Zdrav kmečki vrt je pisan, dišeč in glasen, saj v njem najdemo tudi veliko žuželk.

Kompostnik in voda, sestavni del vsakega vrta. (Foto: Miša Pušenjak)

Natečaj Biodiverziteti najbolj prijazen vrt

Vrtovi so vedno bolj pomemben življenjski prostor za številne organizme, zato bomo v okviru projekta Life Naturaviva poiskali biodiverziteti najbolj prijazne vrtove.

Biodiverziteti najbolj prijazne vrtove iščemo v štirih kategorijah:

- hišni vrt (zasebni vrt ob hiši),
- terasa ali balkon,
- šolski vrt,
- društveni vrt.

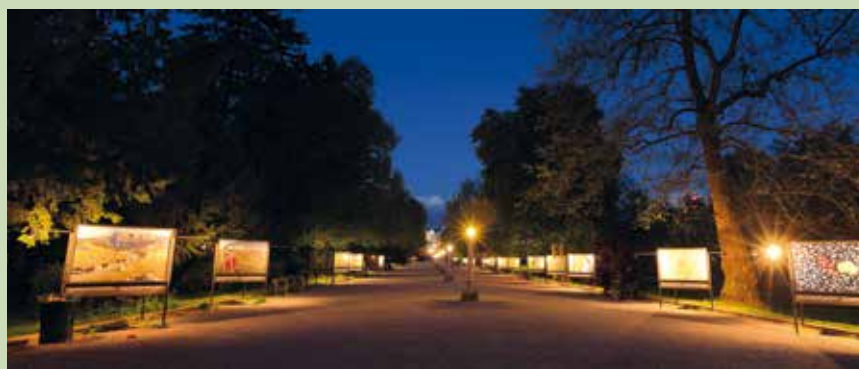
Na natečaju lahko sodelujete tako, da na elektronski naslov info@botanicni-vrt.si do 31. decembra 2021 pošljete prijavi obrazec in do deset fotografij vrta. Zaželeno je, da so fotografije iz leta 2020 ali 2021, izjemoma lahko tudi starejše.

Prijave bo pregledala strokovna žirija in nato najbolj ocenjene vrtove v letu 2022 obiskala za podrobnejše ocenjevanje. Zmagovalce bomo razglasili poleti 2022, čakajo pa jih lepe nagrade.

Pravila in prijavi obrazec: <https://www.naturaviva.si/biodiverziteti-najbolj-prijazen-vrt/>.

Vljudno vabljeni na ogled zunanje fotografske razstave Biodiverziteti Slovenije, ki si jo do 1. julija 2021 lahko ogledate na Jakopičevem sprehajališču v ljubljanskem parku Tivoli.

(Avtor fotografij je Davorin Tome)

Razstava Biodiverziteti Slovenije je nastala v okviru projekta LIFE Naturaviva, v sodelovanju s Turizmom Ljubljana.

Omejimo invazivne tujerodne vrste!

Invazivne tujerodne vrste so tiste, ki jih je človek namerno ali nenamerno zanesel izven območja njihove prvotne razširjenosti in ki povzročajo okoljsko in gospodarsko škodo ter ogrožajo zdravje ljudi.

Barbara Vidmar, JZ Krajinški park Ljubljansko barje

Pogled daleč v zgodovino človeštva nam razkrije, da so ljudje že pred mnogimi tisočletji preseljevali tako rastline kot živali zaradi njihove uporabne vrednosti. Zaradi tega je bilo življenje največkrat boljše in lažje kot prej. Samo spomnimo se na krompir, ne tako davno prineseno rastlino z drugega konca sveta, ki je marsikateremu Evropejcu v času hude lakote v osemnajstem stoletju rešil življenje. Tudi kuzuza, brez katere ne bi bilo polente na naši mizi in krme za domače živali, je prispela čez širno morje. Mnoge takšne vrste so danes del našega vsakdanjega življenja in niti pomislimo ne, da so bile prinesene od drugod.

Ni pa le uporabna vrednost tista, zaradi katere so jih ljudje vnesli v svoje domače okolje. V želji po novostih so namreč vedno znova od drugod prinašali drugačne in zanimive vrste, ki so predvsem privlačne na pogled in velikokrat dodajo domačemu okolju večjo estetsko vrednost ali pa nam kako drugače popestrijo življenje. To so okrasne rastline.

Tujerodna ali domorodna vrsta, to je zdaj vprašanje

Vsa ta živa bitja, ki jih je človek prinesel oziroma zanesel na območje izven njihovega naravnega območja razširjenosti, pa naj je to naredil namerno ali nenamerno, so **tujerodne vrste**. Glavni razlog za hitro nenamerno širjenje tujerodnih vrst z drugih koncev sveta je transport dobrin, in sicer predvsem z ladijskim in letalskim prevozom. Vrste, ki so na nekem območju »od nekdaj« oziroma so ga naselile po naravni poti, torej brez človekove pomoči, so **domorodne**.

Ko se tujerodne vrste pretirano razširijo

Večina tujerodnih vrst v novem okolju ne uspeva. Nekatere pa se lahko ustalijo in se razmnožujejo ter uspevajo brez pomoči človeka. Nekatere med njimi uspevajo tako dobro, da se začnejo hitro širiti. Predvsem so to vrste, ki se lahko hitro razmnožujejo in v novem okolju nimajo naravnih sovražnikov ter bolezní. Pogosto jim preživetje olajšajo tudi podnebne spremembe. S širjenjem povzročajo okoljsko in gospodarsko škodo. Imenujemo jih **invazivne tujerodne vrste**.

Nekatere lahko celo negativno vplivajo na zdravje ljudi. Takšna, verjetno najbolj znana rastlina je pelinolistna ambrozija, katere cvetenje vsako leto pri določenem delu prebivalstva povzroča hude alergijske reakcije. Vrste, kot so npr. enoletna suholetnica (najbolj razširjena tujerodna invazivna vrsta pri nas), robinija (poznana tudi pod imenom akacija, sicer pa priljubljena pri čebelarjih zaradi svoje medovitosti) in deljenolistna rudbekija (lepa okrasna rastlina), so pri nas prisotne že več kot stoletje, a je do njihovega razmaha prišlo šele v zadnjih nekaj desetletjih.

Številne domorodne vrste so zaradi invazivnih tujerodnih vrst ogrožene, saj jim invazivke, kakor jim tudi na kratko rečemo, prevzamejo življenjski prostor in izkoriščajo njihove vire hr-

Kjer raste kanadska in orjaška zlata rozga, ni prostora za druge rastline. (Foto: Barbara Vidmar)

vajo na rast drugih rastlin. Podobno je pri tujerodnih živalih, ki lahko odvzemajo življenjski prostor drugim (želva rdečevratka) ali pa rušijo ravnovesje zaradi prekomernega plenjenja

vrstam smo v preteklih desetletjih posvečali premalo pozornosti. Skoraj neopazno so se pred našimi očmi hitro širile. Lep je bil pogled na rumeni cvetoči travnik tujerodne zlate rozge in za-

vrst so sicer herbicidi, vendar moramo pri tej metodi slediti ustreznim varnostnim ukrepom in upoštevati zakonodajo. Poleg tega uporaba herbicidov ni primerna za mesta, ki so blizu

Orjaška in kanadska zlata rozga sta trajnici, ki sta postali priljubljeni predvsem zaradi lepih, rumenih socvetij, ki jih v času cvetenja v poznem poletju rade obiskujejo žuželke. Razširjata se z množico semen in tudi vegetativno s podzemnimi stebli. Snov, ki jo izločata, zmanjšuje rodovitnost tal, poleg tega razvija goste sestoje, v katerih skorajda ni prostora za druge rastline. Kanadska zlata rozga je bila sicer ena od prvih okrasnih rastlin, ki so jih v Evropo pripeljali iz Severne Amerike.

Žlezava nedotika izvira iz Himalaje in je bila prinesena v Evropo v tridesetih letih dvajsetega stoletja kot okrasna rastlina. Zelo privlači oprasovalce. Rastlina je enoletnica in lahko razvije tudi do osemsto semen, ki ostanejo kaliva skoraj dve leti. Zrel plod raztrosi semena zelo daleč, zaradi česar je hitro »pobegnila« z vrtov. Pogosto raste na obrežjih rek in potokov, zato se hitro širi tudi s pomočjo vodnega toka.

Prav vsak od nas lahko s preprečevanjem vnosa ali širjenja tujerodnih vrst v svoje okolje vsaj malo pripomore k njihovega obvladovanju, še posebej pa bi se morali potruditi pri tem, če gre za invazivne vrste. Za konec vam postavljamo še vprašanje: katere tujerodne vrste imate vi v shrambi ali hladilniku in katere krasijo vaš vrt, njivo ali okensko polico?

Iz majhnega zraste veliko – iz ene rastline hitro zrastejo celi sestoji izredno invazivnega japonskega dresnika. (Foto: Ana Tratnik)

nil ter vode. Poleg tega lahko tujerodne rastline izločajo snovi, ki negativno vplivajo na domorodnih vrst (harlekinska polonica).

Invazivnim tujerodnim vrstam smo v preteklih desetletjih posvečali premalo pozornosti. Skoraj neopazno so se pred našimi očmi hitro širile. Lep je bil pogled na rumeni cvetoči travnik tujerodne zlate rozge in za-

Lepi, veliki listi japonskega dresnika so tudi pripomogli k temu, da se je med ljubitelji rastlin hitro širil. (Foto: Ana Tratnik)

bavno se je bilo dotikati zrelih plodov žlezave nedotike, ki so se eksplozivno odprli in izvrgli številna semena. A z ukrepi za preprečevanje njihovega širjenja smo žal pričeli prepozno. Na to so nas opozorili šele njihovi negativni vplivi na naše življenje.

Izkazalo se je, da so ukrepi za preprečevanje širjenja invazivnih tujerodnih vrst pogosto manj učinkoviti, kot si želimo. Košnja zelnatih rastlin je najbolj učinkovita pred semenenjem (če je mogoče pred cvetenjem, saj se s tem zavre tudi razvoj podzemnih delov), odstranjevanje lesnih vrst pa je treba izvesti preden semena dozori. Priporočljivo je tudi mulčenje ali ročno puljenje rastlin ter kombinacija košnje in mulčenja s pašo. Nekatere ukrepe je potrebno izvajati večkrat letno, če želimo, da so uspešni. Med najučinkovitejšimi in finančno najbolj gospodarnimi sredstvi za zatiranje invazivnih

vode, njihovo nanašanje s traktorskimi škropilnicami pa največkrat ne omogoča nanašanja le na izbrane invazivne vrste. Tudi paša je ena od metod za obvladovanje invazivnih tujerodnih vrst, a se njena učinkovitost zelo razlikuje od okolja in predhodnih pašnih navad živine.

Tri ubežnice z vrtov

Japonski dresnik so kot okrasno rastlino pripeljali v Evropo že v devetnajstem stoletju. Je medovita zelna trajnica, priljubljena pri čebelarjih. Ena sama lahko razvije do 200.000 cvetov, njene podzemne korenike oziroma rizomi pa segajo do 7 m v širino in 3 m v globino. Najbolje uspeva v vlažni zemlji, uspešno pa se razširi tudi le z majhnim koščkom korenine ali stebela. Z dolgimi in močnimi koreninami lahko uniči tudi temelje stavb. Izredno težko jo je odstraniti, zato povzroča veliko gospodarsko škodo.

Veliki cvetovi žlezave nedotike so privlačni za oprasovalce, njeni zreli plodovi pa raztrosijo semena zelo daleč. (Foto: Ana Tratnik)

Pr' Úkco – kmetija v zavetju gora

Kmet in narava morata biti tesno povezana oziroma dobro usklajena.

Nina Rimahazi, Triglavski narodni park

Da boste prišli do njihove kmetije, boste morali premagati nekaj nadmorske višine. Kmetija namreč leži na Pokljuki na nadmorski višini 980 m v naselju Koprivnik v Bohinju, nekdanji pašni planini. Nekaj prebivalcev še vztraja na tem hribovitem terenu z zahtevnejšimi podnebnimi razmerami in s tem skrbijo, da se kulturna krajina in biodiverziteti v njej ohranjata. Paša na planinah kot tradicionalen način rabe kmetijskih površin je namreč pomemben naravovarstveni dejavnik.

Kmetijo upravlja Urša Korošec, ki je uvodoma namenila nekaj besed dejavnosti njihove kmetije.

Trenutno na kmetiji redimo 18 krav (dojilje), 5 telic, 1 bika in 14 telet cikaste pasme. Redimo tudi ovce jezersko-solčavske pasme (60 glav). Imamo tudi 2 kobilici z žrebci. Jeseni prodamo meso od telet ali pa jih prodamo za nadaljnjo rejo, z mlekom se ne ukvarjamo. Letos bomo dokončali nov hlev za prosto rejo goveda. Oče se ukvarja tudi z lesom. Ima žago za prerez hlodov. Dela tudi lesene strehe, ograje, klopi, mize ...

Kmetovati na hribovitem terenu in v podnebnih razme-

rah, ki niso tako ugodne kot v nižini, prav zaradi nerenabilnosti/nekonzistentnosti ni enostavno. Katere izzive bi izpostavili in na kakšen način se z njimi soočate, da še vedno lahko ohranjate svojo dejavnost?

Pri nas so izzivi to, da smo oddaljeni od večjih krajev oz. trgovine, pošte, lekarne, šole in vrtca. Z leti se privadiš, vendar ti še vseeno vzame precej časa glede prevoza oz. vožnje. Izpostavila bi tudi, da se pri nas dela vse z zamikom, in sicer sneg odide kasneje, kosimo kasneje in seveda posledično tudi manj, zelenjavo sadimo pozneje kot v dolini ... Zima pride prej in odide kasneje.

V življenju si vsak izbere nekaj, kar bo rad in z veseljem delal in si poleg tega služil kruh. Če nekaj delaš rad, se z lahkoto soočiš z izzivi in težavami.

Vaša kmetija se nahaja v Triglavskem narodnem parku. Ena od nalog Javnega zavoda Triglavski narodni park (JZ TNP) je ohranjanje kulturne dediščine in kakovosti kulturne krajine, ki je rezultat dolgoletnega sožitja domačinov in narave. Lokalne prebivalce na različne načine (vzpostavitev znaka kakovosti, finančne vzpodbude) želimo vzpod-

bujati in jim pomagati, da ohranijo svojo dejavnost na tem območju. Lani ste preko razpisa JZ TNP prejeli finančno podporo. Kako je pripomogla k razvoju vaše kmetije, kaj ste uredili?

Lansko leto, junija 2020, sem se prijavila na javni razpis za dodeljevanje pomoči za ohranjanje in razvoj kmetijstva in podeželja na območju Triglavskega narodnega parka. Dobili smo denarno pomoč za novo opremo v novem hlevu, in sicer za ležišča in jasli. Hlev je narejen po sistemu proste reje goveda. Namen takega hleva je prosto gibanje goveda in s tem tudi njihovo boljše počutje.

Kmetijo ste prevzeli od očeta. Česa ste se naučili na svoji poti do sedaj? Kaj vse mora mlad kmet, preden prevzame kmetijo, vedeti in znati?

Meni je znano, da smo

tu najmanj štiri generacije, verjetno pa je bilo že prej kar nekaj generacij. Kmetijo sem prevzela leta 2016. Po srednješolski izobrazbi sem živilsko-prehranski tehnik, leta 2019 pa sem diplomirala na višji strokovni šoli za gostinstvo in turizem na Bledu. Na kmetiji živimo skupaj jaz, moj partner in najina dva otroka ter moj oče.

Kot mlad kmet še veliko ne veš, vendar se z leti in z izzivi veliko naučiš. Seveda je pri meni bilo lažje, saj sem imela pomoč družine, predvsem očeta in partnerja. Če živiš s kmetijo od otroštva, je potem vse lažje. Je pa veliko vzponov in padcev tako kot povsod. Prav tako si glede dela in nasvetov veliko pomagamo sokrajani med seboj.

Opuščanje kmetijskih zemljišč (prenehanje košnje in paše) vodi v nekaj le-

tih v preraščanje habitata z združbami grmovnic ali v gozd. Sprememba rastlinskega sestava vpliva na druge organizme in poruši ustaljeno ravnovesje med vrstami. Kmetje s pašo na teh območjih skrbite, da se ti habitati ohranjajo. Kako poteka paša pri vas? Kdaj začnete s pašo in košnjo?

Pri nas pašo začnemo nekje konec maja (govedo in konji), drobnica 14 dni prej. Govedo najprej spustimo v večjo leseno ogrado, da se živali navadijo ena na drugo, čez kakšen dan pa še v pastirja. Nato popasejo bolj hribovite predele, kjer ne kosimo, nekje okrog 25. junija pa je pregon na planino Velo polje pod Mišelj vrhom, kjer ostanejo do 15. septembra. Drobnica in konji pa se pasejo samo okrog doma. S košnjo pa tudi začnemo nekje okrog 25. junija. Najprej po večini naredimo silažne bale, nekaj tudi posušimo. Konec avgusta kosimo otavo, v začetku septembra pa še tretjo košnjo (otavič) samo po ravnini, če je vreme še stabilno.

Različne vrste pašnih živali se pasejo na različne načine. Govedo pri paši ni izbirično. Je pa za to območje še toliko bolj pomembno, da se vzre-ja govedo, ki je prilagojeno takim razmeram. Na vaši

kmetiji vidimo cike, avtohtono pasmo, ki je dobro prilagojena na pogoje tukaj. Kaj natančno to pomeni?

Cikasto govedo je idealno za naše konce. Je zelo okretna pasma goveda za hribovite predele, predvsem za planino Velo polje pod Mišelj vrhom, kjer se poleti pasejo. Krave imajo lahke telitve in so dokaj skromne glede krmiljenja. Na tej kmetiji so že od nekdaj redili cike, seveda precej manj kot danes mi. Mogoče je razlika ta, da so se včasih ukvarjali bolj z mlekom, vendar le za svoje potrebe, da so lahko preživel.

Zmerna raba tal, manjša obdelovalna območja z mejicami in paša živine prinašajo ugodne razmere ter raznolikost pogojev, ki privabijo različno število organizmov. Kako vi skozi vaše oči vidite povezanost kmeta z naravo?

Kmet in narava morata biti tesno povezana oziroma dobro usklajena, da lahko sodelujeta. Kmet je popolnoma odvisen od narave, zato je zanj tveganje veliko.

Vrt okusov – vrt, kjer uživajo vsa čutila

Vsak bi moral izkusiti pridelovanje hrane naravnost iz matere zemlje same.

Nina Rimahazi, Triglavski narodni park

Na območju Biosfernega območja Julijske Alpe, v Gorjah, se nahaja kmetija Vrt okusov, ki jo je pred termi leti zasnovala Mateja Reš. Avtorica člankov, knjig, ki s predanostjo skrbi za en hektar obdelovalnih površin, vodi raznolike delavnice in zelo dejavno ozavešča o trajnostnem upravljanju z naravnimi viri, zadovoljstvu ob delu z zemljo ter pomenu lokalne pridelave hrane.

Mateja, obdelovalna površina je velika in zelo pestra. Kaj vse pridelujete?

Naša kmetija v preusmeritvi v ekološko pridelavo je majhna za slovenske razmere. V območju TNP imamo sicer tudi manjšo planino in v Gorjah obišni vrt, a s samo pridelavo se osredotočamo na kos zemlje, kjer smo vzpostavili sadovnjak z jagodičjem, kjer uspevajo maline, robide, ribez vseh barv in aronija. Ob meji smo, tudi za preprečevanje vetra, zasa-

dili leske, drene, bezge, orehe in šmarno hrušico. Za lepoto in barvitost skrbijo rožni grmi. Brez zelišč ne gre, letos pa smo posadili tudi precej zelenjave. Če se le da, prodamo sveže pridelke, viške pa predelamo v marmelade, zeliščne soli, čaje. Za krožno kmetijstvo poskrbijo kokoši, ki spijo in se hranijo v prevoznem košnjaku, čez dan pa se pasejo na travi.

Trajnostno ravnanje zahteva tudi nekaj več potrpežljivosti, vztrajnosti in predanosti. Od kje izvira vaša energija za to, da vztrajate in preizkušate nove stvari?

Pošteno povem, da ne znam razložiti, kako sem prišla do te točke. Rojena sem bila v družino, ki ji je bila trajnost nekaj življenjskega.

Če dobro pogledam nazaj in vase, lahko sklenem, da so se vsi dogodki morda bivanja in ustvarjanja zlagali tako, da se je to sestvo udejanjilo. Delo me

žene samo, skrb, kako priti do zagonskih sredstev, pa hromi. Začetki so zahtevni in po treh letih letos zaključujemo z glavnino osnovnih del. Lahko sodim, da smo ustvarili zanimiv prostor za učenje, preizkušanje in uživanje. Ta prostor bogati sleherni, ki pride na ogled in po svojo izkušnjo. Kmetija je namenja vsem, ki jih zanima samooskrba, naravi in človeku prijazno bivanje, pa tudi vsem, ki so željni sprostitev ter pokušine vsega, kar pri nas uspe-

va. In prav komunikacija z ljudmi dobre volje in name-nov mi znova in znova vliva nov zagon.

Vrt okusov resnično predstavlja pestrost in obilje narave, ki nam ga narava ponuja, če gospodarimo sonaravno. Svojim pridelkom dajete dodano vrednost, vaši izdelki nosijo znak kakovosti, prisotni ste na lokalnih tržnicah in se povezujete z drugimi podjetniki, obrtniki, kmeti na lokalni ravni. Kaj vse počnete?

Na tržnici skupaj s sinom Primožem prodajava izdelke in pridelke. Marsikateri proizvod se zgodi spontano. Jeseni sem tako pričela peči BIO kruh z drožmi, preste in buhtlje, kar mi je omogočilo, da sem preživela jesen, zimo in pomlad, ko ni bilo kulinarčnih delavnic in predavanj, ki sem jih izvajala v preteklosti. Veliko dela imam s samim kmetijstvom, pa tudi gospodinjstvo mi vzame nekaj časa, četudi doma nekaj postorijo otroci. Vsako leto se udeležim kakega ogleda dobrih praks v tujini in iščem rešitve za svoje zamisli. Končno sem prišla do sklepa, da si mora vsa sam ustvariti kmetijo po svoji meri in značaju. Sama sem tako posadila tako sadje, ki ne zahteva veliko skrbi. Sicer pa v Vrt okusov prihajajo tudi otroci iz vrtca, kake šole, društva. Želim si tudi turiste, saj menim, da bodo s finančno podporo za ogled vrta doprinesli k preživetju kmetije. Zamisli

je veliko, le v eni osebi jih je nemogoče uresničiti. Moč je v povezovanju in to v še večji meri pričakujem v prihodnje.

Pomembno je, kaj jemo, od kod pride naša hrana, na kakšen način je pridelana in predelana. Ne samo za naše zdravje, ampak tudi za okolje. Tudi na tem področju ste zelo dejavni. Kaj je vaše osrednje sporočilo?

Vsak bi moral izkusiti pridelovanje hrane naravnost iz matere zemlje. Le z osebnimi izkušnjami prispemo do točke, ko naravo pričnemo drugače pojmovati. Ko sam poseješ seme, se zgodi preplet, spoštovanje, čudenje, zadovoljstvo. Ob tem se rodita globlja skrb in spoštovanje vseh naravnih virov.

Več informacij o Vrtu okusov in Mateji boste našli na: <https://vrtokusov.si/> ali kar na vrtu samem.

Na ekološki kmetiji Kukovičič se mlinska kolesa vrtijo že skoraj petsto let

V osrčju Kozjanskega parka je kmetija, kjer se naravi prijazno kmetovanje povezuje s kulturno dediščino.

Tatjana Kotnik, Kozjanski park

Reka Bistrica velja za eno najprejšnjih in najbolj ohranjenih vodotokov vzhodne Slovenije. V preteklosti je bilo na reki Bistrici štirinajst mlinov. Danes je mlin Kukovičič edini, ki še deluje, v njem pa so ohranjeni vsi mlinarski pripomočki. Arhitekturna podoba mlina je v celoti ohranjena. Vhod v mlin krasi izjemen lesen portal. Mlin ima mlinske kamne posebej za zmesno in posebej za belo moko.

Družina Kukovičič stavbo obnavlja korak za korakom. Osnovni mlinski mehanizem je takšen kot pred stoletji, ko so ljudje še zelo dobro poznali prednosti narave. Vrtljivi deli mehanizma so iz macesna, ki se najmanj obrablja, preslica je iz dreva, ki je najtrši in najbolj trpežen, posoda za moko in grod za pšenico sta iz lipe, ker je črvi ne marajo, za-

družina uspešno bogato družinsko tradicijo povezuje s sodobnimi načini pridelave. Na kmetiji pridelke in izdelke pridelujejo na naravi prijazen način, za katere imajo izdan ekološki certifikat ter blagovno znamko Kozjanskega parka – Sožitje.

Poleg pridelave in pridelave ekološke hrane se celotna družina ukvarja z butičnim turizmom. Skupine, šole, društva, družine in posamezni obiskovalci so po predhodni najavi vedno dobrodošli, da si ogledajo delovanje starega mlina na kamne in s pomočjo gospodarja Tonija spoznajo pot od zrna do kruha. Žena Maja postreže in predstavi svoje dobrote, kot so ajdov in čemažev kruh ter pirin kruh brez kvasa, različne domače zeliščne namaze, mar-

stvo, da je vaša kmetija v Kozjanskem parku?

Naš mlin je star preko petsto let in s tem tudi kmetija. Kmetovali so že rodovi pred nami in mi samo nadaljujemo svoje poslanstvo. V ekološko kmetovanje smo se vključili pred sedmimi leti, ker se ukvarjamo z butičnim kmetijstvom in turizmom, poleg tega živimo v središču Kozjanskega parka in nam ekološko kmetijstvo pomeni način življenja.

Nam lahko bolj podrobno predstavite vaš ekološki način življenja v vašem vsakdanjiku?

Na kmetiji delo ne poteka osem ur, ampak je razporejeno čez cel dan. Prilagajamo se vremenu in tudi letnim časom. Pri setvi in spravilu pridelkov vedno upoštevamo luno. Prav tako je luna zelo pomembna pri spravilu lesa. Če kmetuješ na ekološki način, se moraš nekako zlit z naravo in upoštevati pogoje, ki ti jih posamezno leto nudi, saj ne pade vedno enaka količina dežja oz. tudi temperature zelo nihajo.

Ekološko kmetovanje je zelo prijazen način gospodarjenja z naravo, vendar verjetno tudi bolj zahteven v primerjavi z intenzivnim kmetijstvom. Kaj je po vašem mnenju tisti glavni razlog, da se neka kmetija odloči za ekološki način obdelovanja zemlje?

Ekološko kmetovanje mora biti način življenja. Mi pridelujemo hrano, katere v trgovini ne moreš kupiti, saj je lokalna, brez strupov in polna življenja. Seveda to pomeni ogromno dela in prilagajanja, vendar ko se navadiš, ni težko. Namesto na sprehod v park gremo na travnik in nabiramo zelišča.

Ali nam lahko predstavite sorte žit in vrste zelenjave ter sadja, ki ga pridelujete na vaši kmetiji?

Na naši kmetiji pridelujemo več sort žit: ajdo,

Kukovičičev mlin ob reki Bistrici. (Foto: Amadeja Knez)

pšenico, piro in koruzo. Pridelujemo tudi zelenjavo: krompir, paradižnik, papriko, buče, fižol, čebulo, solato Imamo tudi preko petdeset visokodebelnih jablan, nekaj hrušk, orehov, sliv in aronijo.

Kako promovirate svojo kmetijo in vašo ponudbo? Se povezujete morda z ostalimi ekološkimi kmetijami oz. ekološkimi združenji?

Svojo kmetijo promoviramo tako, da smo se povezali z okoljskimi zavodi, kot so Kozjanski park, Občina

hunska kakovost in s tem poskrbimo, da nas stranke ponovno obiščejo.

Kakšno je vaše sodelovanje s Kozjanskim parkom?

S Kozjanskim parkom dobro sodelujemo, saj se tako mi kot tudi oni trudimo ohranjati naravo in njeno biotsko raznovrstnost. Če je le možno, usmerijo obiskovalce parka, da obiščejo našo kmetijo.

Vaša kmetija leži v zavarovanem območju narave. Je to za vas prednost ali slabost?

To, da naša kmetija leži na zavarovanem območju narave, je za nas prednost, ker imamo majhno kmetijo z neravnimi površinami in je posledično ne moremo obdelovati intenzivno.

Ekološko kmetovanje na zavarovanem območju pomeni večjo dodano vre-

Družina Kukovičič. (Foto: Amadeja Knez)

ščitni pokrov je iz smreke, ker je najlažja za dviganje, zunanja in notranja kolesa so hrastova, ker je najbolj trden.

Sicer pa so v starih časih najpogostejše mele ženske. Pomembno je bilo, da je nekdo z enim ušesom ves čas spremljal dogajanje v mlinu. »Kamen se ne pregreje in meljemo lahko ves dan. Le žito je treba dosipati. Če voda enakomerno žubori, je vse v redu. Če pa utihne, je to tako, kot če utihnejo otroci. Nekaj je narobe. Električni mlin varovalka ustavi, voda pa dela neumnosti.«

Maja in Toni Kukovičič s svojima dvema otrokoma že sedem let na ekološki način kmetujeta na treh hektarjih zemlje. Mlada

melade, domač sadni sok in kakšen domač liker.

Pogovarjali smo se z gospodarico kmetije Majo Kukovičič.

Zakaj ste se odločili za ekološko kmetovanje? Ali je kaj odločilni pripomoglo dej-

Izdelki kmetije. (Foto: Amadeja Knez)

Notranost mlina. (Foto: Amadeja Knez)

Na vaši kmetiji imate bogato ponudbo prehranskih bio izdelkov. Jo lahko predstavite in kateri proizvod je vaša »prodajna uspešnica«?

Pri nas res predelujemo veliko izdelkov, vendar te količine niso velike. Kar nam narava da, se pri nas posuši, zapakira ali vložijo. Ker se ukvarjamo z mlinarstvom, je pri nas veliko moke, testenin, piškotov, pa tudi sokov, čajev, namazov, sirupov in vložnin.

Goste najbolj pritegnemo z različnimi okusi kruha, kot so pirin z vinskim kamnom, kruh z drožmi, čemažev kruh, ajdov kruh z orehi, koruzni kruh

Prodajna uspešnica na kmetiji so zagotovo pirini medenjaki, ki jih z ljubeznijo porišemo letnemu času primerno.

Kje prodajate svoje izdelke in kdo so vaši kupci?

Naša prodaja se je začela na tržnicah in sejmi, sedaj pa večino izdelkov prodamo doma.

Kozje, TIC Podčetrtek. Sodelujemo tudi z ostalimi društvi v okolici. Veliko mero promocije prinesejo tudi socialna omrežja.

Medenjaki. (Foto: Amadeja Knez)

Imate kakšen nasvet, kako pridobiti zaupanje vaših stalnih strank?

Stranke zaupajo v pristen, prijazen odnos do njih, zato se vsakemu posebej posvetimo. Če je le mogoče, zavrtimo mlinska kolesa ob obisku in spečemo kaj dobrega. Z našimi izdelki poskušamo dosegati vr-

dnost našim izdelkom in pridelkom.

Kakšni so vaši načrti za prihodnost glede razvoja vaše kmetije?

V prihodnosti bomo postali butična ekološka kmetija z nastanitvijo, kjer si bodo gostje lahko ob naši pomoči sami zmelali moko na petsto let starem mlinu na vodo. Na kmetiji bomo imeli tudi manjšo trgovinico z našimi pridelki in izdelki. Želimo si tudi v celoti obnoviti naš mlin.